

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 20 Aralık 2025

Gönderim Tarihi: 3 Kasım 2025

Yayımlanma Tarihi: 31 Aralık 2025

Atıf Künyesi: Şener, Zeynep (2025), “İlhan Berk’ten Bir Portre Şiir: ‘Behçet Necatigil’
” **International Journal of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 6, S. 2, s. 1-22

“İLHAN BERK’TEN BİR PORTR E ŞİİR: ‘BEHÇET NECATİGİL’ ”

Zeynep ŞENER¹

10.54566/turas.1816461

ÖZ

Türk edebiyatı, Tanzimat dönemi ile başladığı değişim serüvenini diğer türlerde olduğu gibi şiir sahasında da sürdürür. Cumhuriyet dönemi ile birlikte modern şiirin açtığı kapıdan daha önce tablo altı şiir ya da exfrasis gibi çeşitleri denen en portre şiir örnekleri de girmeye devam edecektir. Resim sanatından alınan portre kavramı edebiyatta sözün görsele dönüştürülerek portre şiirin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. İnsana dair dış

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, zeynep.sener@hbv.edu.tr, ORCID 0000-0002-8440-3549

Zeynep ŞENER

görünüş, karakter özellikleri ve yaşam öyküsündeki kırılma noktaları gibi birçok unsuru bünyesinde barındıran portre şiir, zamanla Türk edebiyatında kendisine önemli bir yer edinir. Modern Türk şiirinin önde gelen isimlerinden olan İlhan Berk, uzun süren yaşamı boyunca kalem hassasiyetini şiir üzerine yoğunlaştırır ve şiirini farklı cephelerden yetkin hale getirmeye çalışır. Şiir, anlam ve dil duraklarında karşılaştığı İkinci Yeni ile şiirini bütünleştiren İlhan Berk, İkinci Yeni şairleri arasında şiir geçmişi en eskiye dayanan kişidir. Şiirlerinin yanında çeviri, deneme ve günlük türünde yazdığı eserlerle de poetikasını ortaya koymaya çalışan İlhan Berk, portre şiir türünde birçok şiir yazar. Okuduğunu şiire çeviren kişi niteliğiyle İlhan Berk, şiir alanında dikkatini çeken bir “ozan” olarak nitelendirdiği Behçet Necatigil için bir portre şiir kaleme alır. Behçet Necatigil’in doğumu ile ölümü arasındaki çizgisine dair çeşitli detaylara değinen bu portre şiirde hem İlhan Berk’in hem de Behçet Necatigil’in şiirinin izlerini sürmek mümkündür. Söz konusu çalışmada İlhan Berk’in, kendisini şiirin “uç beyi” olarak nitelendiren Behçet Necatigil’e yazdığı portre şiir ele alınacaktır. Bu bağlamda söz konusu şiir, İlhan Berk’in şiir anlayışı ve Behçet Necatigil’in şairliği açısından incelenecek ve tespit edilen noktalar örnekleriyle sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İlhan Berk, Şiir, Portre Şiir, Behçet Necatigil.

“A PORTRAIT POEM BY İLHAN BERK: ‘BEHÇET NECATİGİL’ ”

ABSTRACT

Turkish literature continued its transformation journey, initiated with the Tanzimat period, in poetry, as in other genres. With the Republic era, modern poetry opened the door to portrait poetry, which had previously been experimented with in various forms such as under-the-table poetry or exphrasis. The concept of portraiture, adopted from painting, paved the way for the emergence of portrait poetry by transforming the spoken word into the visual in literature. Portrait poetry, which encompasses numerous elements such as appearance, character traits, and the turning points in a person's life story, gradually gained a significant place in Turkish literature. İlhan Berk, a leading figure in modern Turkish poetry, focused his penmanship on poetry throughout his long life, striving to perfect his poetry from various perspectives. Integrating his poetry with the Second New, which he encountered in the interplay of meaning and language, İlhan Berk has the longest poetic pedigree among the Second New poets. In addition to his poetry, he also strives to reveal his poetics through translations, essays, and diaries. Described as someone who transforms

Zeynep ŞENER

what he reads into poetry, İlhan Berk penned a portrait poem for Behçet Necatigil, whom he characterized as a "poet" who caught his attention in the field of poetry. This portrait poem, which touches upon various details regarding the period between Behçet Necatigil's birth and death, allows us to trace the influence of both İlhan Berk's and Behçet Necatigil's poetry. This study will examine İlhan Berk's portrait poem written for Behçet Necatigil, whom he described as the "chieftain" of poetry. In this context, the poem will be analyzed in terms of İlhan Berk's understanding of poetry and Behçet Necatigil's poetic abilities, and the findings will be presented with examples.

Keywords: İlhan Berk, Poetry, Portrait Poetry, Behçet Necatigil.

GİRİŞ

Türk edebiyatında köklü bir geçmişe sahip olan şiir türünde, zaman zaman diğer sanat dallarıyla da yakınlaşarak yeni yönelimler ortaya çıkar. Poete şiir olarak anılan türde edebiyat ve resim bir araya gelirken söz ile görsellik arasında bir kapı aralanır. Edebiyat sahasında portre, bir bireyi okuyucuya anlatma amacıyla o bireyi tasvir etmektir (Karaalioğlu, 1969: 572). Okurun zihninde görselliği sağlamak zaten şiirin imgeyle yakalamaya çalıştığı bir durumdur. Türk şiirinde sıkça başvurulanan portre şiir, Tanzimat'tan sonra özellikle Servet-i Fünûn döneminde "tablo altı şiirler" olarak kendini ön plana çıkarır. 1900'lü yılların ortalarına gelindiğinde ise şairin kendi tahayyülünde oluşturduğu manzaraların, sözcükler yoluyla betimlenmesi esasına dayanan şiirler ortaya çıkar (Özgül, 1997: 18-31). Böylelikle görsellikle şiirin bütünlüğünü sağlamaya çalışan portre şiirlerin örnekleri artmaya başlar. "Yenileşen Türk şiirinde şairler, bir şahsiyete yönelik şiirler yazarken, yavaş yavaş şahsiyetin detay özelliklerine yer vererek, genel hükümler kullanmaktan kaçınırlar" (Özcan, 2012: 157). Türk edebiyatının farklı dönemlerinde, çeşitli şiir görüşünden birçok şair portre şiir örneği vererek diğer önemli edipleri şiirlerine konu ve konuk ederler.

Türk edebiyatında özellikle şiir türünde önemli bir yere sahip isimlerden olan İlhan Berk (1918-2008), uzun bir yaşam ve edebiyat öyküsüne sahiptir. Özellikle İkinci Yeni ile yollarının kesişmesi ona edebiyatın "uç beyi" olma imkânını tanır ve eseriyle ardında geniş bir külliyat bırakmasının yolunu açar.

İlhan Berk'in hayatına dair detayları *Uzun Bir Adam* (1982) isimli kitabında takip edebilmek mümkündür. Söz konusu kitap hakkında "sıradan bir anı kitabı değil, İlhan Berk bir nesir yazarı olarak da farklı, onun nesri de şiir gibi, bir düzyazı eseri değil de sanki bir şiir kitabı"

Zeynep ŞENER

(Uçman, 2020: 56) nitelendirmesi yapılır. İlhan Berk, çocukluğuna dair anılarının portresini çizerken savaşı ve yangını ön planda dile getirir: “Beş yaşım, yıkık dökük, yangınlar, dumanlar içinde bir dünyaydı. Kendini savaşın içinde bulan bir çocukluktu” (Berk, 1993: 29). Sonrasında abisi ile geçim derdi için çalıştıkları zamanları paylaşan İlhan Berk, yaşamını devam ettirmek için kullandığı iş eşyaları dışında oyuncak bilmediğini ifade eder ve çocukluluğunu hüznü bir şekilde yad eder. Küçük yaştan itibaren çalışmak zorunda kalması, ona göre güzel bir çocukluk dönemi yaşayamamasına sebep olmuş ve ruhunda derin izler bırakmıştır.

Babasının aileyi terk etmesiyle zor bir çocukluk geçiren İlhan Berk, “mutlu” olabilmeyi çok geç başarır: “Gülmeyi yine yirmi yaşında öğrendim, denizi de yine bu yaşta tanıdım, ergenlik sivilcelerim çıkmadan büyümüş buldum kendimi. Turunculuğum, belki de asıl babamın hiç elimden tutmamasından geliyor” (Berk, 1994b: 53). Babasızlığın İlhan Berk’te açmış olduğu yara, şiirlerine ve şairliğine de yansiyacaktır. Çocukluğunu üzüntüyle hatırlayan İlhan Berk, duygu dünyasında eksik kalan baba sevgisini ise kendisinde elinden tutulmayan taraf olarak nitelendirir.

İlk şiir kitabı olan *Güneşi Yakanların Selâmı*’nı 1935 yılında henüz on yedi yaşındayken yayımlayan İlhan Berk, İkinci Yeni şiiri içerisinde şiir geçmişi en eskiye dayanan şairdir. *Güneşi Yakanların Selâmı*’nda, “melankolik bir ruhun varlığı hissedilir [...] [B]u kitaptaki hüznün duygusunun etrafında şekillenen atmosferin yaşanmamış bir çocukluktan ve Servet-i Fünûn’dan beri süregelen edebiyatımızın üzerindeki karamsar havadan kaynaklandığını söyleyebiliriz” (Özcan, 2017: 31). Karamsar bir tavırla şiir yazmasının temeli Servet-i Fünûn dönemine atfedilen İlhan Berk, Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Fransızca bölümünde, Fransız edebiyatıyla tanışır. Fransız edebiyatının kaynaklarıyla şiirini beslemesi şiirindeki melankolik ruhu besler. Mezun olduktan sonra, 1945 yılında Zonguldak’a atanan İlhan Berk, toplumsal şartları inceler ve işçilerle kendi “devrimci ruhu” arasında bir yakınlık hisseder. Kömür işçilerine dair şiirler yazması, onun gözlemci kişiliğini yansıtmaları açısından önemlidir (Tomris, 1967: 49). Bu durum İlhan Berk’in şiirinde ilk kırılma noktasını temsil eder. Şair, bu dönemde toplumcu gerçekçi şiirler yazmaya başlar.

İlhan Berk, toplumcu gerçekçi şiir çizgisinden ayrılıp İkinci Yeni’nin şiir dünyasına girişini sözle temellendirilmiş şiirden imgeyi ön plana alan şiire geçiş şeklinde nitelendirir (Andaç, 2004: 45). Ankara’da yaşadığı süre boyunca İkinci Yeni hareketinin en yoğun günlerine tanıklık eden İlhan Berk “1954 yılında Yeni Dergi’ye yazmış olduğu ‘Saint Antoine’ın Güvercinleri’ şiiriyle bunun sinyalini vermiştir. Ancak şuurlu ve plânlı başlangıcı Ankara’ya naklinden sonradır” (Özcan, 2017: 20). Böylelikle İlhan Berk’in yaşamında,

Zeynep ŞENER

Ankara şehrinin ve İkinci Yeni'nin sayfası açılır. Şair, şiirinin çerçevesini değiştirmeyi ve yeniliği vurgulayan bir bakış açısıyla oluşturma peşine düşer.

İkinci Yeni'nin Türk şiirine getirdiği yenilik, dil bağlamında değerlendirilebilir: "İkinci Yeni'nin getirdiği en önemli yenilik, önceki şiirin algılama biçimini yıkmak; bir anlamda dili yalnızca duysal evrenin yansıtıcısı olma işlevinden kurtarmaktır" (Karaca, 2021: 219). İlhan Berk ve İkinci Yeni'de ismi geçen diğer şairler, şiir diline karşı çıkma noktasında aynı görüşü benimserler. "[B]elirsizin imgeleştirilmesine sapan İkinci Yeni şiiri, dille giriştiği üretim ilişkisinde hazır dili reddetme eğilimindedir" (Polat, 2018: 216). Bu bağlamda İkinci Yeni şairleri arasında anılacak olan İlhan Berk de dâhil olmak üzere, hiçbir şair bu topluluğa katıldığını beyan etmez ancak şiir üzerine ortak bir görüşte kümelenirler. İkinci Yeni şiirinde, şairlerin bir araya gelişi ise herhangi bir bildiri söz konusu olmadığı gerekçesiyle tartışılan bir konu olur. İkinci Yeni'nin başlangıç tarihi için 1956 uygun görülür: "İkinci Yeni'yi 1956 yılında başlatmak daha uygun görünmektedir. Çünkü bu harekete İkinci Yeni adı ilk kez Muzaffer Erdost tarafından 19 Ağustos 1956 tarihli Son Havadis gazetesindeki 'İkinci Yeni' başlıklı yazıda verilmiştir" (Karaca, 2021: 69). İkinci Yeni, önceden anlaşılarak veya bir bildirge yayımlayarak bir araya gelen bir hareket değildir. İlhan Berk, Turgut Uyar, Ece Ayhan, Cemal Süreya, Edip Cansever ve Sezai Karakoç gibi isimler bağımsız şekilde "1950'li yılların ilk yarısından itibaren Yenilik, Yeditepe, Şiir Sanatı, İstanbul, A ve Pazar Postası gibi dergilerde dil, biçim, içerik ve söylem bakımından var olan şiirden tümüyle 'başka' şiirler" (Karaca, 2021: 103) yayımlarlar.

İkinci Yeni şiirinin en çok etkilendiği akım olarak Gerçeküstücülük gösterilir (Batur, 1995: 99). Fransa'da temelleri atılan bu akımın öncü isimleri arasında Bergson, Hegel, Husserl ve Freud gibi düşünürler gelir. Şiirde aklı bir kenara bırakmak gerektiğini düşünen İlhan Berk başta olmak üzere, İkinci Yeni şairlerinin bu akımdan etkilendiği açıktır. İkinci Yeni'de yer alan şairler "genelde benzeşen büyük bir değişiklik, bir 'başkalık' meydana getirmişlerdir ve kuşkusuz onların her biri, bu "başkalık" arkında, İkinci Yeni'yle gelen olanaklardan kendi bildiğince ve dilediğince yararlanmış, her biri kendi kozasında kendine özgü bir şiir" (Karaca, 2021: 259) meydana getirmişlerdir. Bu "kendince"lik, İkinci Yeni şairlerinin buluştukları ortak payda hâline gelir ve bu şairler sözleşmeden de olsa İkinci Yeni şairi kimliğini kazanırlar.

İlhan Berk, İkinci Yeni şiiri için usla bağını "koparmaktan" ziyade usu "yeniden" ele almaktan bahseder (Berk, 1992b: 113). Şiirde bilgiye karşı olan İlhan Berk için: "*Düşünce düzyazıyı kurar. İmge ise şiiri*" (Andaç, 2004: 95). İlhan Berk, şiirin belirli kurallar koymasına karşıdır. Bu bağlamda İkinci Yeni de kendisinden önceki şiire tepki gösterir: "İlhan Berk'in

Zeynep ŞENER

akla, mantığa karşı gelmesinde, anlama, alışılmış şiir diline saldırmasında, alışılmamış imgelere başvurmasında hep o, şiirsel otoriteyi yıkma düşüncesi yatar” (Karaca, 2021: 308). İlhan Berk ve İkinci Yeni, karşı çıktıkları şiir görüşlerini yıkıp “yeni” bir şiir dünyası inşa etmek ister.

İkinci Yeni, adından da anlaşılacağı üzere şiirde yenilik, farklılık peşindedir. İlhan Berk, İkinci Yeni’nin önde gelen isimlerinden biri olması açısından amaçlanan bu yeniliği anlama noktasında önemli bir duraktır. Söz konusu çalışmada, İlhan Berk’in şiir görüşü ele alındıktan sonra portre şiir türünde yazdığı şiir incelenecek ve Behçet Necatigil’in şiir görüşüne de değinilecektir. Portre şiirin biyografi niteliğinde bir örneğini oluşturan bu şiirle İlhan Berk, Behçet Necatigil’e kalıcı bir armağan ve Türk şiirine de unutulmaz bir imza bırakır.

İlhan Berk Şiiri

İlhan Berk, yaşamöyküsü boyunca sürekli yer değiştiren bir şairdir. Bu bağlamda aslında bir “flanördür Berk. Bir yerde durması, kök salması imkânsız. Arayışın, yeniliğin, genç olmanın şairi. Ölümünden hiç korkmayan bir yaşsız olarak son yıllarını aramızda ve hep yazarak geçirmesinin anlamı da şiirine dâhildir. Dünya bir gezinti yeridir şair için ve tekrarsızdır” (Susam, 2020: 67). Gezinti yeri olarak gördüğü dünyada uzun bir yaşam süren İlhan Berk, hacimli bir şiir külliyatına sahiptir. “Ne olacak benim bu halim! Aslında kendimle yapamadığım için yazıyorum. Bir cehennemim ben!” (Berk, 2014: 40) diyen İlhan Berk, şiir yazmayı kendisi için bir çözüm olarak görür. Ona göre şiir yazmak, onu cehenneminden kurtaracaktır. Bu bağlamda, şiirin değiştirici gücüne değinmeği de ihmal etmez. “Şiiri, vurucu, atak, çarpıcı diye görmüşümdür hep. Değiştirme gücünü de bunlara bağlamışımdır. Şiir, rahatsız etmelidir, değiştirmelidir” (1994b: 78). Rahatsız eden, değiştiren şiirin tanımını yapmak ise İlhan Berk için öznel bir tutumla ele alınabilir. Ona göre “ne kadar ozan varsa o kadar şiir tanımı vardır” (1994b: 66). İlhan Berk için şiir, “doğruların yürüttüğü yanlışların yaptığıdır. Usun hallaç pamuğu gibi atıldığı, üstünün çizildiği” (1994b: 66) bir tanımdır.

Şiir görüşünü dile getirdiği *Poetika* kitabında, anlamla yola çıkılamayacağını belirten İlhan Berk, “[a]nlam hep sorun oldu bende” (Berk, 2004: 80) der. Ona göre şiir anlamla birlikte düşünülmemelidir: “Şiir bir şey anlatmaz. Anlaşılacak için de değildir. Bir şiiri anladığımızı söylemek çok su götürür” (2023: 55). İyi bir şiir, “bir şey anlatmak şöyle dursun, ona uzaktan yakından yanaşmaz” (2023: 55) diyen İlhan Berk, şiir poetikasını “Şiirin Gizli Tarihi, Şairin Toprağı, Şairin Kanı ve El Yazılarına Vuruyor Güneş adlı kitaplarıyla *Poetika* I-II-III başlıklı makalelerinde yayımlamıştır. Ancak poetikasının kesinlik kazandığını

Zeynep ŞENER

söyleyemeyiz. Anılan kitaplarını okuduğumuzda sık sık çelişkiye düştüğü” (Özcan, 2017: 22) ifade edilebilir. Şiir görüşünde anlamın arka planda bırakılması gerektiğinin, asıl olanın şiire ulaşmak olduğunun altını çizen İlhan Berk, açık ve anlaşılır yazdığı metinlerde bile okurun derine inmesini, satır aralarını okumasını umar: “Doğrudan gösterir gibi yaptığı yerde bile olayı, öyküyü metne gömer, kendisi hikâye etmeyip okuyucunun derin bir kazı yaparak ona ulaşmasını bekler” (Asiltürk, 2020: 78). İlhan Berk’in bu beklentisi, onun için şiirde anlam önceliğinin bulunmayışındandır. İlhan Berk, her dizeden bir anlamın çıkarılmasını değil şiirin bütünüyle duyulmasını, hissedilmesini ister.

Resmin şiirle yakınlığını kendi şiirinde sıkça hissettiren İlhan Berk, “şiirde resmin olanaklarından yararlanma konusunda İkinci Yeni’nin en uçtaki şairi” (Karaca, 2010: 294) olarak nitelendirilir. “İlhan Berk’in sadece İkinci Yeni içindeki değil, yarım yüzyıla dayanan uzun süreç içindeki yerine bakıldığında dikkati ilk çeken yanlarından biri de modern resme olan yakınlığıdır” (Asiltürk, 2020: 81). Resimle ilgilenen ve şiirinde görsel unsurlara yer veren İlhan Berk’in bir portre şairi olması tesadüf değildir. “Resimlerden yıllardır duyulanırım. Şimdi Klee’nin bana yaptığı bir bakıma bu” (Berk, 1992a: 15) diyen şair, Bodrum’da yaşadığı süre zarfında şiirlerini yazmaya devam ederken resimle de ilgilenir. 1974 yılında Galeri Baraz’da ilk resim sergisini açan İlhan Berk, 1978’de ise Bedri Rahmi Eyüboğlu Galerisi’nde ikinci resim sergisinin açılışını yapar. Resimle yakından ilgilenen, resimler yapan ve şiirlerinde resmi kullanan İlhan Berk’in “resimden yola çıkarak şiirler yazdığı bilinen bir gerçektir. İlhan Berk’in şiirlerinde görselliği kullanmasına ve şiirini görsellikle zaman zaman desteklemesine çokça şahit olunur” (Altıyaprak, 2023: 93). Resme ve yaptıklarına ehemmiyet veren İlhan Berk, onları önce yabancı gözlerden saklamayı tercih eder. Ancak daha sonra fikri değişecek ve: “Artık çizdiklerim, boyadıklarım ortaya dökülsün istiyorum. Yeterince kapadım onları” (2019: 105) diyerek bundan sonra “görünmek” niyetinde olduğunu belirtir. Resimlerini sergileyemeye başlayan İlhan Berk, isminin yanına ressam kimliğini de eklemiş olur.

İlhan Berk’in şiir estetiğinde beslendiği kaynaklardan biri de yalnızlıktır. Yalnızlık, onun için bir zorunluluk değil bir ihtiyaçtır. “Yazmış olduğu her eserinde mizacından kaynaklanan bir büyük yalnızlığı hissederiz. Kendisi de bunu: ‘Aşklar, yalnızlıklar daha bir ağır basıyor. Ben yalnız bir adamım, yalnızlığımı da korkunç seviyorum’ cümlesiyle açıklar” (Özcan, 2017: 45). Yalnızlığı seven ve tercih eden İlhan Berk, şiirini onunla besler. Şiirine önemli bir değer katan yalnızlığını ise hepimizin yaşadığı yalnızlık olarak tanımlar ve günümüz şiirlerini bu yalnızlığı yanlış yorumlamakla suçlar. “Şiirdeki yalnızlık, bunalım, günümüzün yalnızlığı, bunalımıdır. Bugünün şiiri çoğunluğa saçma, anlamsız

Zeynep ŞENER

karanlık geliyorsa, yaşadığımız hayattan başka yerden gelmiyor bu” (Berk, 1992b: 127). İlhan Berk, toplum için yazmaz ancak yalnızlığını satır arasında ifade etmeyi sürdürür. Bu da kendi açısından aslında toplumdan uzaklaşmak değil toplumu anlamaya yönelmektir.

İlhan Berk’e göre iyi bir şairin ve şiirinin “güzellik duygusu yaratmayan öğelerle ilişkisi yok gibidir. Şiirin erdemle, doğrularla, gerçekle ilgisi doğrudan doğruya olmaktan çok, dolayısıyladır” (Berk, 1992b: 112). Şiiri güzelle ve güzellikle koşullayan İlhan Berk, şiir görüşünde mantıktan ziyade estetiği, duyumsamayı önceler. Bu bağlamda, İlhan Berk’in, şiiri estetikle temellendiren ve alınan hazzı güzellikle ilişkilendiren bir şiir anlayışına sahip olduğu ifade edilebilir.

İlhan Berk, şiirlerini birçok biçim ve muhtevada yazdığı gibi portre şiire de şairliğinde ayrı bir yer verir. İlhan Berk’in “bir araştırmacı titizliğiyle meydana getirdiği manzum portreleri, Türk şiirinde portre kolunun oluşumuna ciddi katkı sağlar. Şair, büyük çoğunluğunu biyografik şiir temelinde kaleme aldığı seri halindeki bu şiirlerde, ekseriyetle aynı formatı, anlatım biçimini ve muhtevayı” (Koparan, 2022: 41) sunmaktadır. İlhan Berk, farklı dönemlerde yaşayan edebiyatçıların kişisel ve edebî özelliklerinden hareketle birçok portre şiir yazar. Genellikle biyografik portre niteliğinde olan İlhan Berk şiiri; Piri Reis, Şeyh Galip, Mithat Cemal Kuntay, Sait Faik Abasıyanık, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Abidin Dino, Oktay Rıfat Horozcu, Cihat Burak, Salah Birsal, Ece Ayhan, Habib Gerez, Orhan Duru, Demir Özlü ve Behçet Necatigil üzerinedir.

İlhan Berk için Behçet Necatigil

İlhan Berk Türk edebiyatında etkilendiği isimleri şöyle sıralar: “Ahmet Haşim’in hayal dünyası beni çocuk yaşında, daha ortaokul sıralarında etkilemişti” (Berk, 1994b: 161). Ahmet Haşim’in şiiriyle tanışan İlhan Berk onun şiirde gizlediği manadan etkilenir. Ahmet Haşim’den sonra sıra Necip Fazıl’a gelir: “Nâzım’ın şiirlerinden daha çok Necip Fazıl’ın şiirine daha açık bir insan olarak kaldım. Ahmet Haşim’den sonra beni en çok ilgilendiren Necip Fazıl, Dıranas, biraz da Tarancı oldu” (Berk, 1994b: 161). İlhan Berk için şiirin vazgeçilmeyecek unsuru birçok boyutta değerlendirilebilmesi, “çok anlamlılık” ilkesine uymasındır ve her iyi şiirin kodu budur (Berk, 2023: 56). Çok anlamlı şiiri yakalayabilmek ise ona göre mananın gizlenmesiyle mümkündür. İlhan Berk, benimsediği kapalı anlamlı şiir hususunda Ahmet Hamdi Tanpınar, Fazıl Hüsnü Dağlarca ve Behçet Necatigil isimlerinin üzerinde durur (Berk, 1992: 123). Behçet Necatigil, İlhan Berk’in etkilendiği ve takip ettiği isimlerden biri hâline gelir.

İlhan Berk, şairleri “düşünceleri olanlar ve olmayanlar” olarak ikiye ayırmayı tercih eder:

Zeynep ŞENER

“Mehmet Akif, Yahya Kemal, Nâzım Hikmet, Necip Fazıl, Aragon düşünceleri olan şairlerdir. İkinciler için de; Baki, Şeyh Galip, Ahmet Haşım, Nerval, Mallarme, Verlaine, Octavia Paz (ki şairin düşüncesi olmasını anlamaz), Dağlarca, Dıranas, Necatigil” (Berk, 1994a: 30) isimlerini zikreden İlhan Berk için Behçet Necatigil de kendisi gibi düşünceye değil şiirin duyumsanmasına önem veren şairlerdendir.

İlhan Berk, Doğu felsefesini ve kültürünü reddeder ancak bunda yanıldığını daha sonrasında şöyle ifade edecektir: “Behçet Necatigil ile bunu çok konuştuk. Doğu-Batı ikilemini biz çok acı bir şekilde yaşadık. Ben daha önce Marksist bir kültürle yetişmişim. Hep Marksist felsefeyi okudum. Dolap beygiri gibi önümü görmüyordum. Bunu çok geç gördüm” (Andaç, 2004: 73). Dolayısıyla bir kez daha İlhan Berk için Behçet Necatigil’in önemi açıkça ortaya çıkar. İlhan Berk, Behçet Necatigil için “Ozan” betimlemesini kullanacak ve onun şiirini kendisi için önemli bir yerde konumlandıracaktır.

Behçet Necatigil Türk edebiyatında kendi sesini yakalamış, üslûp sahibi şairlerden biridir. Şiiri “bir hayat görüşünün özeti”, “algıların yoğunlaştırılması” (1983b: 504) olarak tanımlayan şaire göre şiir; “bir hâlin kendini kabul ettirşi, onu günlerce tedirgin edişidir” (1983a: 48). Behçet Necatigil’e göre her şiir “önce bir hayaldir, bir gerçek değil. Bir gerçeği anlatsa, duyursa bile; hayale, iyi-güzel durumlar, düzelmeler, arınmalar hayal ettirmeye sebep olduğu için bir hayaldir” (1983b: 447). Behçet Necatigil, yazının zirvesi olarak nitelendirdiği şiiri (1983a: 81) diğer “edebiyat türlerinden çok daha etkili bir bilgi tatmin aracı” (1983b: 536) olarak görür ve şiiri “bocalayışlar, noksanlıklar, çelişmeler, umulanın, iyi olanın henüz bulunamayışının ve rahatsızlıkların ürünü” (1983b: 549) olarak tanımlar. Behçet Necatigil, şiirde kapalı da olsa anlam bütünlüğünü savunur. Bu bağlamda anlam ve ses güzelliğine önem verir (1983a: 52). Necatigil, “anlamın bir bildiri açıklığında sunulmasından çok şiire sindirilmesi, okuyucunun şiirde anlamı doğrudan doğruya görmesi değil hissetmesi, dolaylı olarak algılaması gerektiği düşüncesindedir” (Çetin, 2013: 107-108). Bu bağlamda Behçet Necatigil’in, şiir estetiğinde şiirinin anlaşılmasından ziyade duyumsanmasından yana bir tavırda olduğu ifade edilebilir.

Behçet Necatigil’e göre şair ise “dış dünya ile iç âlemini bir potada eritmek, benliğini, kişisel kuruluşunu, özel yapısını yitirmeden, her ikisini bir potada eritip yansıtmak, işlemek zorundadır” (1983a: 47). Şair, şiiriyle okuruna asıl olanı şekillendirmelidir: “Aslolan duygudur, keskin bir duyarlıktır. Sonra da bunu, elden geldiğince ustalıklı biçimlendirmedir” (1983a: 99). Behçet Necatigil, şiirde duyguyu ön plana alır. Bir şiirde duygunun işleniş biçimi ise şiirin değerini belirler.

Behçet Necatigil, şiirini “genellikle insanın etrafında yoğunlaştırmıştır. O, insanın ve

Zeynep ŞENER

toplumun şairidir: Diğer pek çok şair gibi tabiatı ve denizi konu alan şiir hemen hemen hiç yazmamıştır” (Çetin, 2013: 533). Toplumun şairi olarak nitelenen Necatigil, şiirlerinde sıklıkla toplumsal sorunları ele alır. Şair, “sosyo-ekonomik düzen bozukluğuna ideolojik bir sistem adına değil, bireysel insanî hassasiyetleri açısından karşı çıkmaktadır” (Çetin, 2013: 532). Şairlere yöneltilen çeşitli eleştirilerden Behçet Necatigil de nasibi alır ve “devrimci şair ve yazarlar tarafından ‘küçük burjuva şairi’ olarak” (Çetin, 2013: 532) eleştirilir.

İnsanı temele alan ve bireyin toplumdaki sıkıntılarını dile getiren Behçet Necatigil de İkinci Yeni şiiri ve şairleri için eleştirilerini sunar ve onların şiirine belirli sınırlandırmalar getirir. Behçet Necatigil, bir şiirin eğer İkinci Yeni’ye dâhil edilecekse “[b]elli bir konuya sarılmamış, boşa imgeler yığını. Peş peşe, itiş kakış doluşan, birbiriyle ilgisiz, sayıları arttıkça şiiri güzelleştireceği sanılan tıkız, konserve imgeler” (1983b: 445) ile dolu olabileceğini hatta “[b]aş son belirsizliği”ne (1983b: 445) sahip olduğunu ifade eder. Buradan da anlaşılacağı üzere Behçet Necatigil, İkinci Yeni’nin şiir anlayışını oldukça ağır bir dille eleştirir.

Behçet Necatigil, İlhan Berk’i şiirimizin uç beyi olarak niteler. Necatigil’e göre İlhan Berk, “[b]irçok şairlerin haliyle vermekten çekindikleri acı realiteleri, şiddetlerini hafifletmeden tebliğ eder. Şu var ki birer doküman şairi olan bu sanatçının hiciv dolu dili, çok kere şiir itinasından mahrumdur” (Necatigil, 1983b: 430). Behçet Necatigil, İlhan Berk’in cesaretini ve söyleminin keskinliğini dile getirirken onun şiirini itinadan uzak bulur. Bu görüşünü; “İlhan Berk’te yabancı sanatçıların şekil ve üslûp tesirleri seziliyor” (1983b: 430) diyerek pekiştirir ve İlhan Berk’in şiirine eleştirel bir üslûpla yaklaşır.

“Behçet Necatigil” Portre Şiiri

İlhan Berk, ilk baskısı 1982 yılında yapılan *Deniz Eskisi* kitabında yer verdiği “Behçet Necatigil (1916-1979)” isimli şiiri ile Necatigil’e bir portre şiir armağan eder. Behçet Necatigil’in doğumundan ölümüne kadar geçen altmış üç senelik zaman dilimini “Behçet Necatigil (1916-1979)” isimli şiiriyle okurun gözünde canlandıran İlhan Berk, resme olan merakının da etkisiyle adeta Necatigil’in ömür portresini çizer. Şiir Necatigil’in doğumuyla başlar: “1916’da İstanbul’da doğduğunda (o gün onunla dünyaya gelen çocuklar arasında) ‘Yüzü yüzüne en çok benzeyen çocuk!’ diye bir kayıt düştüğü söylenir babasının, Takvim-i Ragıp’ın bir kayısına” (Berk, 2023: 381). Şiirde anılan Takvim-i Ragıp o yıllarda henüz yeni yayımlanmaya başlamış, içerisinde birçok bilginin, dini bayramların ve ülkeye ait detayların yer aldığı ufak bir cep ajandasıdır. Behçet Necatigil’in babasının da yeni doğan oğlunu bu takvimin kenarına not etmesi ve bu notta ‘yüzü yüzüne en çok benzeyen’ olarak

Şiirin devam eden kısmında İlhan Berk, Behçet Necatigil'i yaşadığı şehrin özellikleriyle biçimlendirir. Şiirde Necatigil'in gözlerinin ve ten renginin betimlemesi üzerinde özellikle durulur:

“Gözleri (o pek azınızın usunda olan gözleri) biraz odanın, biraz da dışarısının karanlığını kuşanır.

Vücudu İstanbul'un o eski sokaklarının, evlerinin esmerliğini alınca bildiğimiz o sureti çıkar” (Berk, 2023: 381).

İlhan Berk, şiirlerinde anlamı açıkça vermekten her zaman imtina eder. Bu şiirinde de “o pek azınızın usunda olan gözleri” diyerek âdeta şairin bu dünyadan ayrıldığında unutulduğunun, usun görmediğini çabuk sildiğinin altını çizmek ister. İlhan Berk, Necatigil'in portresini çizerken karanlık unsurları ön plana çıkarır. Şairin ten rengi ile İstanbul'un eski sokak ve evlerinin ortak noktasını “esmerlik” olarak dile getirir. Şairin esmerliği doğduğu kentin rengini almak zorunda olması ile açıklanır.

İlhan Berk, şiirin devamında Behçet Necatigil'in karanlıkla olan bağıını vurgulamaya devam eder. Üstelik fiziki özelliklerini betimlerken altı çizilen bu karanlığa artık yalnızlık ve hastalık da eklenecektir:

“Evlerin dip odalarında gider gelir.

1930'larda bu durgun çocuk, hem okula gidiyor hem annesiyle sokakta top oynayan çocuklara bakıyordur (Kabataşlı anneler o zamanlar çocuklarıyla pencereleden ayrılmazlardı)” (Berk, 2023: 381).

Şiirin bu bölümünde dikkati çeken unsur, çocuk Behçet Necatigil'in sokakta yaşatlarıyla oynamayı ve onları ancak uzaktan izleyişidir. Evi ve özellikle “dip odalar”ı vurgusuyla pekiştiren İlhan Berk, oyun çağındaki bu çocuğun dışardan ziyade içerde olmasının altını çizer. Ev unsurunun Behçet Necatigil şiirinde özel bir yeri mevcuttur. “Necatigil, ev ve aile mutluluğuna önem vermiş, hem bireysel hem de sosyal hayatın merkezine ‘ev’i almıştır” (Çetin, 2013: 532). Behçet Necatigil, geçirdiği hastalıklar sebebiyle çocuk yaşında hem sokaktan hem de okulundan mahrum kalır. Hastalıkları “onun okula iki yıl ara vermesine neden olur [...] Araya ameliyat ve elektrik tedavilerini gerektiren hastalıklar girince İstanbul'a gelir” (Çetin, 2013: 28). Ortaokulu okuduğu Kastamonu'dan İstanbul'a tedavi için gelen Necatigil, iyileştiğinde geç de olsa okulunu bitirir. Şiirde, annesiyle birlikte, evin sokağa açılan yüzü şeklinde nitelendirilebilecek pencereden bakan bu geleceğin şairi, âdeta gözlem gücünü kullanır ve dışarıdaki oyunun içinde olamasa da uzaktan bu manzarayı

Zaman geçer ve okul çocuğu büyür. Okur bu büyümeyi şiire düşülen tarihten takip eder: “Gider üstünü değiştir: İlk basılı şiirini okuyordur çünkü (Varlık, Ekim 1935)” (Berk, 2023: 381). Behçet Necatigil’in edebiyata olan ilgisinin gelişiminde öğretmeninin önemi büyüktür. “Türkçe öğretmeni şair Zeki Ömer Defne’dir. Zeki Ömer, Behçet’in edebiyat ve sanat yeteneğini keşfeder ve onunla yakından ilgilenir” (Çetin, 2013: 28). Şiirin bu kısmında İlhan Berk’in Behçet Necatigil’in üst değiştirmesine yaptığı vurgu oldukça önemlidir. Necatigil, artık on dokuz yaşında bir gençtir ve çocukluktan sıyrılmış, büyümüştür. Ayrıca ilk şiiri *Varlık* dergisinde yayımlanmıştır ve o artık “farklı” bir Necatigil’dir. Bu sebeple buradaki “üst değiştirme”, hem fiziksel bir değişim hem de düşünsel boyutta, şiir dünyasında bir dönüşüm olarak yorumlanabilir.

Behçet Necatigil’in yaptığı öğretmenliği de şiirinde anar İlhan Berk: “1940-1943. Kars’ı Zonguldak’ı görür. — Öğretmenim! diyorlardır çocuklar” (Berk, 2023: 381). 1940 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun olduktan sonra, asistan olarak kalmaktansa öğretmen olmayı tercih eden Behçet Necatigil’in ilk görev yerleri Kars ve Zonguldak olur. Ancak özellikle Zonguldak’ta “sıkıntılı ve hastalıklı günler geçiren” (Çetin, 2013: 34) Behçet Necatigil, burada yaşadığı zorlukları, “[e]skiden mesela Kars’ta öksürdüğümü hiç bilmezdim. Ama burada bu kömür tozları teneffüste, bir cigara içmeye göreyim, gecesi tıkanırcasına öksür de öksür” (1989: 30) şeklinde ifade eder.

Behçet Necatigil, nihayetinde 1943 yılında İstanbul’a atanır. İlhan Berk, şiirin devam eden satırlarında Behçet Necatigil’in askerliğini de konu edinir: “Askerken ilk ata bindiği söylenir (görenler beyaz bir at diyorlar)” (Berk, 2023: 381). Necatigil’in askerliğinin ve ata binişinin anıldığı bu kısımda İlhan Berk, “beyaz” renge özellikle dikkat çeker. Bu beyaz ata binme kısmı, Behçet Necatigil’in yedek subay okuluna gitmek için duyduğu büyük isteğin ve nihayetinde kavuştuğu hayalinin betimlemesi şeklinde okunabilir. Ayrıca Behçet Necatigil’in “renklerle kurduğu hususi ve fevkalade münasebet eşine yazdığı mektuplara dahi yansımaktadır. Serin Mavi (2005) adlı kitapta yer alan mektupların bir kısmında Necatigil, eşi Huriye Hanım’a ‘Eskimo, Beyaz’ olarak hitap etmektedir” (Nakıboğlu, 2022: 260). Dolayısıyla bu beyaz renk vurgusunun şairin beyaz renge verdiği önemin altını çizmek adına da yorumlanabileceği açıktır. Son olarak beyaz renk İlhan Berk için de oldukça önemlidir. “‘Uzun’ ve ‘beyaz’ İlhan Berk’in şiirlerinde sıklıkla kullandığı, sahiplendiği ve pozitif anlam yüklediği sözcüklerdir. Güzel olarak gördüğü pek çok nesneyi bu iki sıfatla tanımlar, kavrar” (Yılmaz Çebini, 2020: 85). Bu bağlamda İlhan Berk’in

Zeynep ŞENER

Behçet Necatigil'i andığı bu şiirinde, beyaz rengin altını özellikle çizdiği söylenebilir.

İlhan Berk, söz konusu portre şiirine Behçet Necatigil'in şiir anlayışından detaylar vererek devam eder: "Artık otlar, karıncalar, devedikenleri, hanımböcekleri, Pan'ın teneffüsü, çalılar, kuşlar, ikinci vakitleri okşamaktadır yüzünü" (Berk, 2023: 382). Mitoloji, Behçet Necatigil'de önemli bir yere sahiptir. Necatigil, Doğu kültürünün ve düşünce sisteminin yanında Batı mitolojisiyle de yakından ilgilenir. Dünün bugünümüzü aydınlattığını düşünen Necatigil, Kunt Hamsun'dan *Pan* isimli eseri çevirir. Bununla birlikte şair, şiirlerinde de sık sık mitolojik öğelerden faydalanır. Behçet Necatigil, "Kır Şarkısı" isimli şiirini *Pan*'dan etkilenerek oluşturur:

"Pan'ın teneffüsü bile

İlk, okşamakta yüzü

Devedikenleri, çalılık vesâire

Bir âlem bu toprakların üstü" (2009: 34).

İlhan Berk'in portre şiirinde zikredilen "devedikenleri", "*Pan*'ın teneffüsü", "çalılar" gibi unsurlar, Necatigil'in bu şiirine bir gönderme niteliğindedir. İlhan Berk: "Kapalı Çarşı diye on bir heceli bir sözcüğü hecelediğinden mi? Öyle olmalı: İlk gözağrısı (1945)" (2023: 382) sözleriyle Behçet Necatigil'in ilk eseri olan *Kapalı Çarşı* (1945) şiir kitabını anar. Nurullah Çetin, Behçet Necatigil'in şiir dünyasının üç döneme ayrıldığını belirtir: "1. Gurbet Burcu: Şairin taklit, özentî ve kendini arayış dönemidir [...] 2. Hasret Burcu: Bu, şairin kendi kişiliğini bulma dönemine bir geçiş sürecidir [...] 3. Hikmet Burcu: Şairin kendi kişiliğini bulduğu, olgun ürünlerin verildiği son dönemdir" (Çetin, 2013: 531). Buna bağlı olarak *Kapalı Çarşı* isimli şiir kitabının Behçet Necatigil'in gurbet burcu dönemi ürünlerinden biri olduğu ifade edilir.

İlhan Berk, Behçet Necatigil'in doğa sevgisini ise şiirinde şöyle dile getirir: "Biliyoruz kırları severdi en çok. Ve sıradan böcekleri. Ama birden yere yüzükoyun uzanıp 'tabiatla haşır neşir' olmak yetmiştir" (Berk, 2023: 382). Behçet Necatigil'in "Kır Şarkısı" isimli şiirine yine atıfta bulunan İlhan Berk onun şiirini, tabiata verdiği değeri söz konusu şiirinden hareketle detaylandırmaya devam eder.

Behçet Necatigil'e yazdığı portre şiirinde İlhan Berk, şairin *Çevre* (1951) isimli ikinci şiir kitabında geçen "Buğulu Cam" şiirine de göndermede bulunur: "Gökleri, yıldızları geç bir kalem der, Beşiktaş'ta, Barbaros meydanında dolaşırken". İlhan Berk'in bu dizelerinde: "Gökleri, yıldızları geç bir kalem / Bırak mâzi malı bu ağızları" (2009: 71) diyen Behçet

Zeynep ŞENER

Necatigil'in sitemli sesi anılır. Necatigil "mâzi malı ağız" derken geçmiş şiire ve şiirin bakış açısına bir göndermede bulunur. İlhan Berk, "[ş]iir, benim için bir şikâyet, her zaman şikâyet" (1983b: 550) diyen Behçet Necatigil'i portre şiirinde kendi sitemiyle anar. Portre şiirde "Buğulu Cam" şiirinden alınan bu kısım ve İlhan Berk'in vurguladığı "Barbaros Meydanı" Behçet Necatigil'in *Çevre* (1951) isimli şiir kitabında yer alan şiirleridir.

İlhan Berk şiirin devamında Necatigil'de ev kavramının yerine ve önemine bir kez daha atıfta bulunur: "Ve yavaş yavaş evlerle savaşa başlamıştır artık, düştüğünden yüzü. 'Şayet aşk' dese de..." (2023: 382). Gaston Bachelard "evimiz bizim dünya köşemizdir. Bizim -sık sık yinelendiği gibi- ilk evrenimizdir" (1996: 36) tanımını kullanır. Ev bize ait her şeyi barındırır. "Evlerin şairi" olarak anılan ve birçok şiirinde evi şiirin odağına alan Behçet Necatigil, "onu sadece içinde yaşanan bir mekân olarak görmez, ev içindeki ve dışındaki ilişkileri, toplumu, değer yargılarını, ekonomik kaygıları, uygarlığı, kısacası bütün hayatı eve göre, evin içinden bakarak yorumlar" (Gökalp Alpaslan, 2003: 43). Topluma bakmak için evi bir cephe olarak değerlendiren Necatigil, "şiirim ya evlere bir övgüdür ya da bir ağıt" (1983b: 542) diyerek şiirinde evi mutlaka konu edindiğini belirtir. Behçet Necatigil'in *Evlere* (1953) ismini verdiği şiir kitabının "Evin Yalın Hali", "Evin -i Hali, Sabah", "Evin -e Hali, Gün Boyu", "Evin -de Hali, Saadet" ve "Evin -den Hali, Uzaksınız" isimli bölümleri bulunmaktadır (Necatigil, 2009: 84-102). İlhan Berk, şairin kitabındaki "Evin -e Hali, Gün Boyu"da bulunan "Evlerle Savaş" isimli şiire göndermede bulunur. "Şayet Aşk" serisi ise Behçet Necatigil'in bir önceki eseri *Çevre* (1951) isimli şiir kitabında yer alır. Bu şiirlerde ikili ilişkiler ve aşk üzerine söylemler ön plandadır (Necatigil, 2009: 39-40). İlhan Berk portre şiirinde, Behçet Necatigil'in her ne kadar aşktan bahsetse de evden uzaklaşamayacağını altını çizer.

İlhan Berk yazdığı portre şiirinde Behçet Necatigil'in şiir anlayışından arkadaşlıklarına bir geçiş yapar. Necatigil'in şairlerden oluşan çevresini "[i]lk arkadaşlıklar (o zaman Abasıyanık 1906, Külebi 1917, Akbal 1923, Birsal 1919, Dağlarca 1914, Aksal 1920, Tirali 1925 midir?)" (Berk, 2023: 382) şeklinde zikreden İlhan Berk zamanın önemli ediplerini de anmış olur. İsimlerin yanına düşülen tarihler de söz konusu kişilerin doğum tarihleridir.

İlhan Berk'in yazdığı portre şiir, kronolojik bir sıralamayla devam ederken okur, artık yaşı ilerleyen bir Behçet Necatigil ile karşılaşılır. Şiirin bu bölümünde, hayatının önceki aşamalarındaki isteklerini, arzularını ve hedeflerini bir kenara bırakan ve kabuğuna çekilen bir Necatigil anlatılır:

"Daha çocukken, 'Savrulan karlara bakacağım,' diye tutturmuştur.

Zeynep ŞENER

Ama Fikret gibi evlere kapanmaktır en iyisi (her gün üç paket cıgara ve çocukluğu).

İnser Beşiktaş'a iner artık. Elinde filesi" (Berk, 2023: 382).

İlhan Berk, Behçet Necatigil'in *Beyler* (1978) isimli şiir kitabında yer alan "Üşürken" isimli şiirine atıfta bulunur. Behçet Necatigil şiirinde: "Birini düşünmek / Ne yapar şimdi / Camdan bakarak / savrulan karları düşünmek" (2009:378) der. İlhan Berk ise yazdığı portre şiirin dizelerinde Necatigil'in şiir dünyasında evin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu bir kez daha vurgular. Sigara ve çocukluğunda evde geçirdiği yılların anıları Necatigil'e evde eşlik edecektir. Behçet Necatigil her zaman gittiği Beşiktaş'a ise artık canı isterse gidecek; belki yemek belki de şiiri için filesini doldurup hemen eve geri dönecektir.

İlhan Berk şiirinin devam eden kısmında Behçet Necatigil'in yaşlılığını ele alır: "Yaşlılığında birçoğumuz gibi gözlüğü hep yanında dururdu. Şiiri mi? Şiiri yükseklik korkusunun şiiridir" (Berk, 2023: 382). Şiiriyle Türk edebiyatında kendisine belirli bir yer edinen Necatigil, artık şiirin zirve şahsiyetlerinden biri konumuna gelir. İlhan Berk'in gözünden, yazdığı portre şiir ile yine evde, odasında ve kendine ait eşyasıyla yazacaktır şiirini Necatigil:

"1955'lerde duvarlarda gergef işi bir levhanın önünde yazacaktır (annesinin elinden çıkmış). *Arada*'lar açılanmalıdır çünkü (1958).

Dar Çağ'la hesaplaşmış bir dergâha (sevgili içine) yazılacaktır. Kitaplarda mı ölmek istiyordur?

Yeryüzü —neden söylememeli— birden yeryüzü olmaktan çıkmıştır" (Berk, 2023: 383).

Behçet Necatigil'in *Arada* (1958) adlı şiir kitabında yer alan "Arada" başlıklı şiirinin sonunda dile getirdiği ifade şu şekildedir: "Aranarak yordamlarda bir ara / Yaşarsın. / Derken dürülür defter, başkasına gelir sıra / Sen aradan çıkarsın" (2009: 165). Bu satırlarda Necatigil, bir insanın hayatı boyunca yaşayabileceklerinin ve sonra neler olabileceğinin açıklamasını yapmaya çalışır. İlhan Berk'in zikrettiği *Dar Çağ* ise Necatigil'in 1960 yılında yayımlanan bir diğer kitabıdır. Nurullah Çetin, söz konusu şiir kitabını Behçet Necatigil'in "hasret burcu" olarak nitelendirdiği evrede, kendi kişiliğini bulma döneminde yazdığını ifade eder (2013: 531). Behçet Necatigil "genellikle karamsar bir dünya görüşüne sahiptir. Hayatın daha çok olumsuz boyutlarını ele alıp irdeler. Şiirlerine neşeden çok hüznün, acı ve sıkıntı hâkimdir" (Çetin, 2013: 532). Karamsar ve sorgulayıcı bir tavrın sezildiği bu şiirlerde, dar zamanlarda yaşamanın ve duyguları hissetmenin zorluğunu dile getiren Behçet Necatigil "sevin emi yorum" (2009: 171) der.

Zeynep ŞENER

İlhan Berk portre şiirinin söz konusu kısmında Necatigil'in "Kitaplarda Ölmek" şiirine de atıfta bulunur. İlhan Berk için ölüm, derinliği olmayan bir kelime niteliğindedir: "Ölüm, şairin dünyasında nesnel karşılığı olmayan, onun için kapalı olan ve Deniz Eskisi'nde sözcük düzeyinde kalan bir kavramdır" (Yılmaz Çebin, 2020: 88). Necatigil ise "Kitaplarda Ölmek" şiirinde bir parantezin içerisinde doğum yılı ile ölüm yılı arasına konulan kısa çizgiye dikkat çeker. Yaşamöyküsünün bu çizgiyle sınırlandırıldığının anlatıldığı bu şiirinde Necatigil; "O şimdi kitaplarda / Bir çizgilik yerde hapis, / Hâlâ mı yaşıyor, korunamaz ki, / Öldürebilirsiniz" (2009: 163) diyerek ölümle birlikte unutulacak olmaya sitem eder. Buna ek olarak Behçet Necatigil "[ö]lüme metafizik bir olgu olarak yaklaştığı gibi ona ahlakî bir işlev de yüklemektedir" (Çetin, 2013: 534). Behçet Necatigil'e göre ölüm, doğru davranışı telkin eden bir kavramdır.

İlhan Berk, şiirinin devam eden kısmında Behçet Necatigil'in hızla ilerleyen şiir yolculuğunu okura somutlaştırmaya çalışır: "Hem ne zamandır ellerini cebine soksa cıgaralar, akşamüstleri, kâğıtlar, ıssız kırlara bakan Pan, aşkın hiçlikleri, Panik (ki Divançe diye bir kitaba girecektir) sağır duvarlar, şiirlere üşenmelerimiz, kurşunkalemler, bir teyel" (Berk, 2023: 383). *Divançe* isimli şiir kitabı 1965 yılında yayımlanan Behçet Necatigil, "Panik" isimli şiiriyle Pan'ı tekrar anar. Pan artık değişmiş, çağa ayak uydurmuştur: "Artık ıssız kırları bıraktı Pan; / Şimdi birçok ülkenin milyonluk kentlerinde / Asfaltlarda, betonlarda dolaşıyor / Kızgın, uzun yazların öğlen saatlerinde" (Necatigil, 2009: 219). Doğayı bırakan Pan, artık şehirdedir ve sağır duvarlar arasında yaşamaya çalışmaktadır. İlhan Berk, Behçet Necatigil'in Pan için dile getirdiklerini şair arkadaşı için tekrarlar. Ayrıca İlhan Berk, şiirin bu kısmının sonunda "bir teyel" diyerek Necatigil'in 1971 yılında *Yeni Dergi*'de yayımladığı "Teyel" şiirine bir göndermede bulunur. Necatigil bu şiirinde sitemli ve yorulmuş bir sesle hitap eder okuruna: "Yıllar ki katlanmaya katkı / Geçtiği kadar var daha bir derviş / Gülümseme yükümlü / (Bıksan ne olacak?)" (2009: 266). İlhan Berk'in "şiirlere üşenmek" dediği belki de bu tavidir.

Behçet Necatigil için yazılan portre şiir, şairin diğer şiir kitaplarının anılmasıyla devam eder. İlhan Berk, Behçet Necatigil şiirinde önem arz eden kitapları sırasıyla dizelerine yerleştirmeye ehemmiyet verir:

"Ve Yaz Dönemi.

Ve En/Cam ve Zebra.

En çok sevdiği çiçek mi? Gecesevaları elbet" (Berk, 2023: 383).

Behçet Necatigil'in 1963 yılında yayımlanan *Yaz Dönemi* isimli şiir kitabı, 1964 yılında Türk

Zeynep ŞENER

Dil Kurumu Şiir Ödülü'nü alır. *En/Cam* isimli şiir kitabı 1970 yılında, *Zebra* isimli şiir kitabı ise 1973 yılında yayımlanan Necatigil için “gecesefaları”nın yeri de ayrıdır. İlhan Berk, Behçet Necatigil'in bir şeyler okurken oluşan portresini çizerken onun yaşamının sonunda kendisiyle, şiiriyle ve hayatla adeta bir hesaplaşmaya gidişini okura şu şekilde aktarır:

“Okurken biraz önüne bakardı (ölümlerde, aşklarda).

Bir çilehane özlemi mi?

Bir *Eski Toprak*'lı. Uzatmalı bir nefer.

Çünkü nice yollar gidilmiştir (çokken bir şiirin tarihinde ve bankalar gibi bir bilanço yapılmalıdır

Aktif-pasif görünmelidir)” (Berk, 2023: 383).

İlhan Berk, Behçet Necatigil için yazmış olduğu portre şiirinde şairin şiir kitaplarını anarken kronolojiyi bozar ve 1956 yılında yayımlanan *Eski Toprak* isimli şiir kitabını anar. Necatigil bu şiir kitabıyla 1957'de Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazanır. Bir “eski topraklı” şeklinde nitelendirdiği Behçet Necatigil için ölüm ve aşk temalarını ön plana çıkaran İlhan Berk, bir hesaplaşma arayışındadır şiirinde. Ona göre, şiir yolunda bir kabuğa çekilmenin ardından neyi, ne kadar istediğinin, sonucunda ne denli başarılı olunduğunun bir bilançosu yapılmalıdır.

İlhan Berk, şiirine Behçet Necatigil'in 1978 yılında yayımlanan *Beyler* isimli şiir kitabını anarak devam eder.

“Bu hınçla sarılır *Beyler*'e (1978), çünkü ta gerilerden (bir geri hizmetten) Necatî

Fârîğiz edemeyiz kimseye tâpû beyler

diyordur” (Berk, 2023: 384).

“Geri hizmet” olarak nitelendirdiği Divan edebiyatına bir göndermede bulunan İlhan Berk, Behçet Necatigil'in yaşamına dair bir detaya değinir. Asıl adı Mehmet Behçet Gönül olan şair, 1951 yılında mahkemeye başvurarak resmen “Necatigil” soyadını alır. Behçet Necatigil'in bu soyadını almasında divan şairi Necatî'ye olan hayranlığı etkili olur. İlhan Berk de Necatigil'in adına yazdığı bu portre şiirde onun hayatının önemli bir aşamasını oluşturan bu ayrıntıyı dile getirmeyi ihmal etmez.

İlhan Berk, portre şiirinin sonuna yaklaşırken Behçet Necatigil'in külliyatında en beğendiği şiirlerin hangileri olduğuna değinir:

“Hiç bıyık bırakmış mıdır? Hayır. Ama sakalı hep uzamıştır.

Zeynep ŞENER

Şiirleri (İlhan Berk'e göre) en çok üstüne başına benzeyendi" (Berk, 2023: 384).

İlhan Berk, "[y]azdıklarımın bana benzemesini, beni ortaya koymasını istedim... Yazmak, bu anlamda, önce kendimi sonra da yeryüzünü var etmektir" (1993: 9) der ve şiirlerin şairlerine benzemesi gerektiği düşüncesindedir. Bu bağlamda portre şiirinde de Behçet Necatigil'in en çok beğendiği şiirlerinin ona benzeyenler olduğunu ifade eder. Bu bağlamda Necatigil de benzer ifadeleri kullanır: "Bir şiir, kendi başına bağımsız bir ülke olduğundan çok, bir ruhtur, bir anlamdır. Yaratıcısının fizik, moral yapı ve davranışlarıyla sıkı sıkıya bağıntısı olan bir fotoğraf adeta" (1983a: 44). Bu noktada iki şairin de şiirin şairini yansıtmaları hususunda aynı görüşte olduğu açıktır.

İlhan Berk, okurunu, şiirinin sonuna doğru Behçet Necatigil'in ömrünün sonuna hazırlar. Behçet Necatigil'in hızlı atan kalbi artık duracak ve bize içi doldurulacak şiirler bırakacaktır:

"Çocukluğunun sağlık raporlarında hızlı atıyordu kalbi deniyor.

Biliyoruz hep bir ayraç bırakmıştır şiirlerde bir gün dolduralım diye biz" (Berk, 2023: 384).

İlhan Berk şiirinin sonuna yaklaştığında, Behçet Necatigil'in vefatını ve sonrasında yaşananları dile getirir. "*Sunu*" şeklinde başlanılan bu kısımda, dünyaya edilen veda ele alınır: "*Bir gün öldü*" (Berk, 2023: 385). "Gidip geldiği sokaklar, bir kırlangıç, bir kâğıt, bir ıstampa, bir kalem/ alkol yanmasında/ bir fotokopi, bir kumsaati, yarım kalmış bir şiir, bir patika, cenazesinde bulundu mu? bilmiyorum" (Berk, 2023: 385). Şiirde dile getirilen hususlar Behçet Necatigil'in kişiliğinden beslenen şiirinde ve şairliğinde önemli olan kavramlardır. Kâğıt, kalem, ıstampası, kum saati ya da yarım kalan şiirler onun geride bıraktıklarıdır.

"Bir bulut bir süre onu izlemiş.

Geçerken parmağını kaldırmış bir çocuk. Bir deniz parçası, bir ağaç büyümesini bir an bırakmıştır" (Berk, 2023: 385).

İlhan Berk'e göre Necatigil'in her zaman yeryüzünden izlediği bulutlar artık onu gökyüzünden selamlamaktadır. Masası boş, öğrencileri geride kalan Behçet Necatigil'i bekleyen gökyüzü ona kucak açmıştır:

"Masası uzun zaman kendine gelememiştir.

O gün gök açkımış diyorlar". (Berk, 2023: 385)

İlhan Berk, ardında bıraktığı masasını gördüğünde Behçet Necatigil'i açık göğe uğurlar. Bu

Zeynep ŞENER

bağlamda, İlhan Berk'in Behçet Necatigil'in ölümünden sonra yazdığı nekrolojik şiiri de anmak yerinde olacaktır. Nekroloji "ölmüş birinin anısına yazılan yazı"² olarak tanımlanır. Nekrolojik nitelikte olan bir yazın ürünü "mutlaka bir kişinin ölümünün hemen ardından kaleme alınır. Dolayısıyla daha günceldir ve yazarın tanıklığı söz konusudur. Nekrolojik yazılarda amaç salt anma değil, güncel bir ölüm olayı üzerine düşüncelerin, duyguların öznel bir yaklaşımla" (Mengi, 2016: 163) dile getirilmesidir.

İlhan Berk, Behçet Necatigil'in vefatından sonra cenazesine katılamaz. Bu durum İlhan Berk'in cenazeler hususunda genel tavrını yansıtır. Gidemediği cenazeden kısa bir süre sonra üç "beyaz" gül ile şairin evine ziyarete giden İlhan Berk, onun ardından bir şiir yazar. "Bir yeryüzü tanığıdır ozan ve geleceğin kazanlarını kaynatır" (1982: 85) diyen İlhan Berk, Behçet Necatigil'e yazdığı nekrolojik şiire "Ölü Bir Ozanın Sevgili Karısını Görmeye Gitmek" ismini verir. 1983 yılında Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazanan ve *Deniz Eskisi* isimli kitabında yer alan bu şiirde İlhan Berk, giden bir ozanın arkasından kalanları ziyaret eder ve okuruna seslenir:

"Kağıtlar, kitaplar, dedi, nereye elimi atsam.

Kiminde yarım kalmış, nasılsa bitmiş bir şiir

Kiminde. Hem her şey şiirlerde değil miydi?

Bir gök şiirde ağar, bir sokak şiirlerde

Gider gelirdi.

Böyle yaşayıp gidiyorduk.'

Sesi,

Sanki çok ötelerden gelirmiş gibi

Ezik, suskun odaları dolaştı durdu.

Masada açık duran bir kitabı gösterdi sonra

Ölünün, son kez elini sürdüğü ve kaldığı.

'Burada işte oturmuş şu kitabı okuyordu,

Elinden kitabın düştüğünü gördük sonra.

Hepsi bu.'

Böyle dedi, yüzüne kapayıp ellerini

² Türk Dil Kurumu Sözlükleri-Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr> , (Erişim tarihi: 01.11.2025).

Zeynep ŞENER

Alınmış gibi bir bulutun yer değiştirmesinden" (Berk, 2023: 336).

İlhan Berk, bu şiiriyle Behçet Necatigil'in ardında bıraktığı, zamanın durduğu odasını ve eşini okura betimler. "*Böyle yaşayıp giderken*" şiirlerini yarım bırakıp aramızdan ayrılır Behçet Necatigil. İlhan Berk de onu anmak, şiirdeki yerini bir kez daha vurgulamak adına ona portre şiir yazar ve okurunu onun şiirini hissetmeye davet eder.

SONUÇ

Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan İlhan Berk, henüz on yedi yaşında başladığı şiir yolculuğunu çok uzun bir süre zarfında sürdürür. Hüzünlü ve buruk bir çocukluğun kendinde bıraktığı hassasiyetle şiirlerini öncelikle kendi beğenisi doğrultusunda yazan, sonrasında toplumcu gerçekçi bir eğilime ve nihayetinde İkinci Yeni çizgisinde "yenilikçi" bir tarza kavuşan İlhan Berk, şiirlerinde anlamı değil hissetmeyi seçer. Hissettiği ve hissettirmek istediği şiiri birçok farklı açıdan örneklendirir. İlhan Berk, yazdığı şiirlerde birçok edibi de anar. Biyografik portre şiir türünde şiirler kaleme alan şairin, bu tarz bir şiir yazdığı kişiler arasında Behçet Necatigil de vardır. Behçet Necatigil'in doğumundan vefatına kadar geçen sürede neyi, ne zaman ve nasıl yaptığına dair detaylar veren İlhan Berk, şiirini, okuyanın gözünde bir portre hâline getirir. Çizdiği bu portre, Behçet Necatigil'in hem eserlerini hem de şair kimliğinde yer eden yaşam öyküsünü sunar. İlhan Berk, Behçet Necatigil'in portresini çizerken şairde ön plana çıkan "ölüm", "ev", "beyaz" ve "doğa" gibi unsurların vurgusunu yapmayı da ihmal etmez. Bununla beraber İlhan Berk, vefat eden hiçbir tanıdığının evine yapmadığı taziye ziyaretini Behçet Necatigil'in ölümünün ardından, eşine beyaz güllerle giderek gerçekleştirir. Bu ziyaretin üzerinde bıraktığı hissiyatla Behçet Necatigil'i "ölü bir ozan" olarak niteleyen İlhan Berk, ona nekrolojik bir portre şiir yazar. Behçet Necatigil'e yazdığı bu şiirler, İlhan Berk'in Necatigil'in şahsına verdiği önemin, ona şiirinde ayırdığı özel yerin ve şair kimliğine duyduğu saygının bir neticesi olarak yorumlanabilir. Sonuç olarak Türk edebiyatında portre şiire verilebilecek önemli örneklerden biri olan İlhan Berk'in "Behçet Necatigil" şiiri; muhtevası bağlamında Behçet Necatigil'in, kaleme alan şairi bağlamında ise İlhan Berk'in şiir dünyasını ortaya koyan bir şiirdir.

KAYNAKÇA

- Andaç, Feridun (2004), **İlhan Berk'le Şiirin Anayurdunda**, Dünya Yay., İstanbul.
- Altıyaprak, Yakup (2023), "İlhan Berk'in Şiir Çizgisi". **Hars Akademi**, 6 (1), s.73-95.
- Asiltürk, Bâki (2020), "İkinci Yeni Okyanusunda İlhan Berk Gemisi", **Bir Yalnız - 100. Doğum Yılında İlhan Berk**, (Haz. BAHANUR GARAN GÖKŞEN, MURAT YALÇIN), Yapı

Zeynep ŞENER

Kredi Yay., İstanbul, s. 76-82.

Bachelard, Gaston (1996), **Mekânın Poetikası**, Kesit Yay., İstanbul.

Batur, Enis (1995), “II. Yeni ve Gerçeküstücülük”, **E/Babil Yazıları**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (1982), **Şiirin Gizli Tarihi**, Adam Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (1992a), **El Yazılarına Vuruyor Güneş**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (1992b), **Şairin Toprağı**, Simavi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (1993), **Uzun Bir Adam**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (1994a), **İnferno**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (1994b), **Kanatlı At**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (2001), **Poetika**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (2004), **Ben İlhan Berk’in Defteriyim**, Alkım Yay., İstanbul.

Berk, İlhan (2019), **Enis Batur’a Mektuplar 1975-2005**, Çolpan Kitap, Ankara.

Berk, İlhan (2021), “İnsana Dair”, **Şiirin Çizdiği – Edebiyat ve Şiir Üzerine Yazılar**, (2. Baskı), (Haz. Yalçın Armağan), Yapı Kredi Yay., İstanbul, s. 49-51.

Berk, İlhan (2023), **Aşk Tahtı Toplu Şiirler II (1976-1982)**, (8. Baskı), Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Çetin, Nurullah (2013), **Behçet Necatigil Hayatı, Sanatı ve Eserleri**, (2. Baskı), Akçağ Yay., Ankara.

Çolak, Veysel (2004), **Şiir Nedir ve Nasıl Yazılır?** İkaros Yay., İstanbul.

Gökalp Alpaslan, G. Gonca (2003), “Behçet Necatigil’in Şiirlerinde Mekânın Poetikası”, **Türkbilig**, (5), s. 29-44.

Karaalioglu, Seyit Kemal (1969), **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul.

Karaca, Alâattin (2010), “İkinci Yeni Şiiri ve Resim”, **Turkish Studies**, 5 (2), s. 281-312.

Karaca, Alâattin (2021), **İkinci Yeni Poetikası**, Dergâh Yay., İstanbul.

Koparan, Hayri Samet (2022), “Modern Türk Edebiyatında Portre Şiirler (1860-2000)”, **Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana**

Zeynep ŞENER

Bilim Dalı, (Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu.

Mengi, Nesrin (2016), “Bir Ölüm Yazısı Nekroloji”, **21.Yüzyılda Eğitim ve Toplum Bilimleri Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(13), s.161-168.

Nakıboğlu, Gülsün (2022), “Behçet Necatigil’in Şiirlerinde Renk, Işık, Form ve Armoni”, **RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi**, (O11), s. 255-286.

Necatigil, Behçet (1983a), **Bütün Eserleri 5 Düzyazılar 1**, (Haz. Ali Tanyeri, Hilmi Yavuz), Cem Yay., İstanbul.

Necatigil, Behçet (1983b), **Bütün Eserleri 6 Düzyazılar 2**, (Haz. Ali Tanyeri, Hilmi Yavuz), Cem Yay., İstanbul.

Necatigil, Behçet (1989), **Mektuplar**, (Haz. Ali Tanyeri, Hilmi Yavuz), 1000 Tane Yay., İstanbul.

Necatigil, Behçet (2009), **Bütün Yapıtları - Şiirler**, Can Yay., İstanbul.

Özcan, Nezahat (2012), “İbrahim Cehdi (Süleyman Nazif)’nin ‘Eugene Delacroix’ Şiiri”, **Erdem Dergisi**, 63, s. 153-167.

Özcan, Tarık (2017), **Aykırı ve Şair İlhan Berk**, Kesit Yay., İstanbul.

Özgül, Metin Kayahan (1997). **Resmin Gölgesi Şiire Düştü-Türk Edebiyatında Tablo Altı Şiirleri**, Yapı Kredi Yay., İstanbul.

Polat, Adem (2018), **İkinci Yeni Şiirinin Felsefi Kaynakları**, Kesit Yay., İstanbul.

Susam, Asuman (2020), “Bir Şey Olanlarla Bir Şey Olmayanlar Arasında: İlhan Berk”, **Bir Yalnız - 100. Doğum Yılında İlhan Berk**, (Haz. BAHANUR GARAN GÖKŞEN, Murat Yalçın), Yapı Kredi Yay., İstanbul, s. 63-67.

Tomris, R. (1967), “Sanatçının Bir Şair Olarak Portresi”, **Papirüs**, 396, s. 49-54.

Uçman, Abdullah (2020), “İlhan Berk’in Acıklı Hayat Hikâyesi: Uzun Bir Adam”, **Bir Yalnız - 100. Doğum Yılında İlhan Berk**, (Haz. BAHANUR GARAN GÖKŞEN, Murat Yalçın), Yapı Kredi Yay., İstanbul, s. 53-62.

Yılmaz Çebin, Burcu (2020), “İlhan Berk’in Deniz Eskisi Kitabında Özdeksel Bakış (Yakın Bir Okuma Denemesi)”, **Bir Yalnız - 100. Doğum Yılında İlhan Berk**, (Haz. BAHANUR GARAN GÖKŞEN, Murat Yalçın), Yapı Kredi Yay., İstanbul, s. 83-93.